

І. Т. ЗВАРИЧ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0003-2033-5054

О. І. ЗВАРИЧ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0002-5088-7675

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ, ПОДАТКОВИХ І ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

У цій статті висвітлюється вплив трансформація світової економічної системи і глобалізації та інтеграції економічних систем на вдосконалення менеджменту фінансово-кредитних, податкових і облікових процесів у регіонах України. При цьому із використанням системного та синергетичного підходів, методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, компаративного і порівняльного аналізу встановлено, що розвиток регіонів – це якісне економічне зростання, основними складовими якого є передусім прогресивні структурні зміни у виробництві, раціональні ресурсні пропорції та номенклатура продукції або комбінування і вдосконалення використовуваного ресурсного забезпечення. Він ґрунтується на інвестиційних вкладеннях, які задовільняються внутрішніми та позичковими коштами, а співвідношення між якими визначається насамперед податковою політикою і кредитними ставками та темпами зростання виробничого потенціалу тощо, тому за сучасних умов особливого значення набуває формування фінансово-інвестиційного механізму забезпечення регіонального розвитку, із використанням якого досягається сукупність доходів, що створюються у господарському комплексі території, включаючи кошти, які надходять від населення, і фінансові активи, що залучаються зі сторони у результаті їх перерозподілу. Одночасно основний обсяг фінансових ресурсів території створюється передусім у матеріальному виробництві – тільки незначну їх частину становлять асигнування, які надходять із фонду оплати праці у вигляді податкових платежів населення. А основою побудови та функціонування фінансової системи регіону має стати принцип «розвиватись за рахунок власних доходів» як особливо важливий, зважаючи на необхідність покращення добробуту українських громадян і у контексті невинного поступу України у європейський, насамперед Євросоюзу, та світовий економічний простори.

Ключові слова: держава, регіон і економіка, трансформації світової економічної системи, глобалізація, інтеграція, фінансова система, кредит, податкова система, фінансово-інвестиційний механізм регіонального розвитку.

І. Т. ZVARYCH

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0003-2033-5054

О. І. ZVARYCH

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0002-5088-7675

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF DETERMINING THE IMPACT OF THE TRANSFORMATION OF THE WORLD ECONOMIC SYSTEM ON IMPROVING THE MANAGEMENT OF FINANCIAL AND CREDIT, TAX AND ACCOUNTING PROCESSES IN THE REGIONS OF UKRAINE

This article highlights the transformation of the world economic system and the globalization and integration of economic systems in the context of improving the management of financial and credit, tax and accounting processes in the regions of Ukraine. At the same time, using systematic and synergetic approaches and methods of analysis and synthesis, induction and deduction and comparative analysis, it is established that the development of Regions is a qualitative economic growth, the main components of which are primarily progressive structural changes in production and rational resource proportions and product nomenclature or combining and improving the resource supply used. It is based on investment investments that are met by domestic and borrowed funds, the ratio between which is determined primarily by Tax Policy and credit rates and the growth rate of production potential, etc. Therefore, in modern conditions, the formation of a financial and investment mechanism for ensuring regional development is of particular importance, with the use of which today the totality of income created in the economic complex of the region is achieved, including funds received from the population and financial assets attracted from outside as a result of their redistribution. At the same time, the main amount of financial resources of the territory is created primarily in material production – only a small part of them are appropriations that come from

the wage fund in the form of tax payments of the population. And the basis for building and functioning the financial system of the region should be the principle of «develop at the expense of your own income», which is especially important, given the need to radically improve the wellbeing of Ukrainian citizens and in the context of Ukraine's continuous progress in the European, primarily the European Union, and the global economic space.

Key words: state, region, economic, transformations of the world economic system, globalization, integration, financial system, credit and tax system, financial and investment mechanism of regional development.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями

За обставин трансформації світової економічної системи, глобалізації та інтеграції економічних систем у контексті вдосконалення управління бізнесом мають винятково важливе значення у аспекті розвитку регіонів якісне економічне зростання, основними складовими якого є насамперед прогресивні структурні зміни у виробництві та раціональні ресурсні пропорції, номенклатура продукції, комбінування і вдосконалення ресурсів, які використовуються. Він ґрунтується на інвестиційному забезпеченні, що задовольняється власними та позичковими коштами, співвідношення між якими визначається передусім податковою політикою, кредитними ставками і темпами зростання виробничого потенціалу тощо. Тому за сучасних умов особливого значення набуває формування фінансово-інвестиційного механізму забезпечення розвитку регіонів, а це першочергово вимагає розкриття економічної сутності поняття «регіональні фінанси» та обґрунтування джерел їхнього поповнення. Сьогодні його можливо визначити як сукупність доходів, які створюються у господарському комплексі регіону, і кошти, що включають надходження від населення та фінансові активи, які здебільшого залучаються зі сторони у результаті їх перерозподілу, відтак і дослідження таких процесів не втрачають своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій і мета цієї статті

На наше переконання, наводити окремі праці із проблематики *трансформації світової економічної системи, глобалізації та інтеграції економічних систем у контексті вдосконалення менеджменту і податкових процесів у регіонах України у аспекті* управління бізнесом у системі фінансово-кредитних процесів у регіоні, що давно увійшли у вітчизняний науковий простір, який активно поповнюється особливо останнім часом, потреби немає. Одночасно варто відзначити публікації у цьому напрямку таких науковців, як Н. Ботвіна, В. Горін, Г. Даудова, Б. Додашев, А. Спіфанов, Б. Ковалюк, Н. Метеленко, М. Мінченко, Р. Піскунов, О. Шульга [1–7]. Проте, потрібно звернути увагу на особливості регіональної інвестиційно-інноваційної політики та відповідні джерела інвестування регіонів і повноваження територіальних органів управління у аспекті найдоцільнішого використання регіональних, зокрема, фінансових ресурсів тощо. Водночас праць, у яких би ця проблематика аналізувалась саме у регіональному аспекті, все ще обмаль, *що і стало ключовою метою та основним предметом розгляду у пропонованій науковій розвідці.*

Виклад основних матеріалів та їхнє обґрунтування

Основний обсяг фінансових ресурсів території створюють насамперед у матеріальному виробництві – лише незначну їхню частину становлять асигнування, які надходять із фонду оплати праці через податкові платежі населення. Основне ж місце у їхній структурі займає *прибуток*. У регіональний бюджет надходять і кошти, що формуються за рахунок податків та реалізації державної позики. Із запровадженням ринкових стосунків принципово змінилась і роль фінансово-кредитних інвестицій в діяльності регіонів та підвищився ступінь їхнього впливу на господарські процеси. Важливе посідає займає і фінансово-кредитне забезпечення виконання перспективних та поточних планів розбудови територій, яке є передумовою їх формування і реалізації. Детальне вивчення складових фінансово-інвестиційного механізму та забезпечення виконання планів надає можливість ефективніше організувати процес планування, добиваючись високого рівня ймовірності досягнення прогнозованих показників. *Одночасно із цим фінансове забезпечення розвитку регіонів характеризується такими функціями: провідною* – у залежності від фінансового стану та основних цілей формування належних перспективних і поточних планів; *ресурсною* – перспективні та поточні плани подальшого розвитку територій ґрунтуються на конкретних фінансових ресурсах; *координаційною* – залежно від рівня фінансового забезпечення встановлюються співвідношення між окремими завданнями перспективних і поточних планів стосовно регіонального розвитку; *коригувальною* – зміна тих або інших показників перспективних та поточних планів здійснюється у залежності від фінансового стану відповідної території; *обмежувальною* – величина відповідних показників перспективних і поточних планів обмежується тими чи іншими фінансовими можливостями [2].

У сучасних умовах трансформації світової економічної системи та глобалізації можливості інвестування подальшого розвитку регіонів мають свої особливості, які потрібно вичерпно враховувати у процесі формування стратегії їхньої розбудови. *Фінансова система кожної території* повинна ґрунтуватись на вивірених часом принципах територіального самоврядування і соціально-економічної достатності та водночас безумовно зберігати цілісність і субординацію на усіх ієрархічних рівнях господарського комплексу держави. Слід виходити передовсім із відомого концептуального положення про те, що з використанням фінансово-кредитних методів регулювання потрібно вирішити цілий комплекс завдань поточного та перспективного розвитку, створивши

і відповідне матеріальне середовище для швидкої розбудови ринкових відносин, підтримувати із використанням фінансових інструментів рівновагу в економіці. Основою побудови та функціонування фінансової системи регіону має стати **принцип «розвиватись за рахунок власних доходів»**. Одночасно із цим потрібно запровадити і стабільний та ефективний порядок у формування і використання централізованих та регіональних коштів, чітко визначивши **бюджетні повноваження органів влади**. При цьому основними джерелами і складовими фінансової системи регіонів є власні кошти, субсидії, позики банків та різноманітних потужних міжнародних фінансових, зокрема, різного спрямування відповідних інвестиційних організацій тощо [1; 4].

Інституціональними інвесторами вже звично розглядаються інвестиційні та комерційні банки, інвестиційні компанії чи фонди, промислові або ж фінансові корпорації тощо. Ними формується відповідний збалансований інвестиційний портфель, орієнтуючись головним чином на територіальні сегменти інвестиційного ринку, у яких забезпечується економічна і політична стабільність у довгостроковому періоді та гарантії належного захисту інвестицій. **Розподіл інвестиційного бюджету здійснюється за принципом збалансованості**. Експертна оцінка інвестиційної привабливості на регіональному рівні охоплює використання території та місцевої інфраструктури; податків і зборів; місцевих умов; обмеження господарської діяльності. **Не менш важливим джерелом інвестування розвитку регіонів є банківський кредит, який має три таких основних властивості**: здатність до планомірного повернення та збереження позичкових коштів як матеріального носія кредитних відносин і нарахування відсотків. Водночас із цим ще одним із основних джерел накопичення грошових коштів для фінансування витрат на розвиток на державному та на регіональних рівнях є система місцевих податків і зборів та інших обов'язкових платежів, **яка в Україні є складовою податкової системи держави і джерелом доходів місцевих бюджетів**. **Місцеві бюджети**, до яких відносяться обласні, міські, районні, районні у містах, селищні та сільські, формуються за рахунок податків і зборів та інших обов'язкових платежів (регулюючих і, зрозуміло, із закріплених за ними (власних) джерел [1; 3–4].

Конституцією, Законами України та Указами Президента України [8–10] надаються доволі широкі повноваження регіональним органам управління із використання регіональних ресурсів, у тому числі фінансових. Тож, із метою розвитку системи управління регіональними фінансовими ресурсами створено законодавчу основу для формування бюджетних коштів і сформовано розгалужену систему інвестиційних структур із обслуговування руху фінансових ресурсів, серед яких: **банківська мережа, Державна казначейська служба** [11], **органи фіскальної служби** [12]; ухвалено нормативно-правові акти, які регулюють виконання функцій кожною із цих структур. За формування та використанні фінансових активів необхідно враховувати ті особливості регіонів, що визначаються обсягом і структурою державних фінансових ресурсів. Саме у регіонах з більшою податковою базою збільшуються можливості місцевих органів влади із розподілу та перерозподілу бюджетних коштів. **Ще однією надзвичайно істотною територіальною особливістю формування використання фінансових активів є участь регіонів у загальнодержавних інвестиційних і економічних програмах. Одночасно формування фінансово-кредитної та податкової політики із метою забезпечення розвитку територій має ґрунтуватись на таких визначальних положеннях**:

1. Фінансово-кредитну і податкову політику можливо визначити як комплекс заходів із використання елементів регіональної економічної системи, спрямованих на формування соціально орієнтованої ринкової економіки із врахуванням їх найтіснішого взаємозв'язку і взаємодії. Обов'язковими умовами селективної державної підтримки є контроль за цільовим використанням фінансових коштів та відповідальність користувачів за взяті зобов'язання. **Серед наважливих видів такої підтримки** – податкові кредити за державними і місцевими податками та державні гарантії у різних формах і організація проектів та програм зі змішаним фінансуванням із різних бюджетів і приватних інвестицій, тимчасові цільові пільги щодо обмежень тарифів та надання територіям статусу зон найбільшого сприяння з набором пільг тощо.

2. Важливо окремо зазначити, що наявність загальної законодавчої бази стосовно неплатоспроможності підприємств створює усі умови для здійснення цивілізованої процедури банкрутства. Активізація цього процесу можлива за умови розробки і ухвалення відповідних додаткових нормативно-правових актів, які б відображали специфіку застосування такого механізму до різних підприємств у депресивних регіонах та підприємств-монополістів і із відповідного соціального захисту працівників підприємств-банкрутів у регіоні.

3. Для прийняття відповідного рішення відносно реорганізації підприємств повинні оцінюватись їх значення для національної економіки і поточний фінансовий стан (коефіцієнти ліквідності, незалежності та фінансової місткості тощо) і стан основних виробничих засобів та потужностей і рівень технології, ключові затрати на виробництво та конкурентоспроможність продукції, попит на неї у поточному періоді чи у подальшій перспективі [1–4; 7].

4. Обираючи принципи і методи податкової системи, потрібно виважено підходити до податків, що встановлюються на місцевому рівні. Це необхідно насамперед для того, щоб не допустити платежів, які неможливо запроваджувати у державі із соціально орієнтованою економікою, та для обмеження намагань місцевих органів влади недобросовісно використовувати виняткове геополітичне положення або особливі переваги відносно природних багатств чи інші чинники, незалежні від місцевих органів влади, але дають їм змогу диктувати умови іншим, перекладаючи на них податковий тягар [1–7].

Місцева податкова система повинна базуватись на таких загальноприйнятих ключових положеннях: запровадження обґрунтованих ставок оподаткування тих видів податків, що належно б стимулювали легалізацію тіншового сектора економіки; чітке розмежування повноважень між центральною владою і відповідними локальними (місцевими) органами самоврядування; наділення нормотворчими повноваженнями, зокрема, з питань управління місцевими справами, та відповідне регулювання соціально-економічних процесів на територіях, які є підконтрольними місцевим органам; надання права на формування самостійних місцевих бюджетів за рахунок власних джерел доходів (податки і субсидії тощо); відповідність усіх положень ухвалених місцевими органами влади нормативно-правових актів законодавству України; визнання нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування та пов'язаних із ними судових рішень місцевою владою, включаючи й інші регіони; ухвалення і реалізація ухвалених державних рішень усіма місцевими органами влади у межах їхньої безпосередньої власної компетенції [1; 3–4].

Із метою належного стимулювання соціально-економічного і культурного розвитку території та окремих видів діяльності відповідними місцевими органами можуть використовувати такі податкові пільги: звільнення від оподаткування на певний період нових споруд і реконструйованих та розширених будівель; для стимулювання будівництва певних видів житла встановлення його звільнення від оподаткування на термін від 10 до 20 років; пільгове оподаткування майна, яке належить центральним і місцевим органам влади та неприбутковим організаціям і благодійним фондам [3–4].

Виходячи із економічної оцінки фінансового стану та визначальних принципів самофінансування, можливо визначити показники рівня розвитку самофінансування в умовах переходу до ринкової економіки, які є залежними головним чином саме від питомої ваги у загальному обсязі відповідних фінансових ресурсів із власних джерел. **У практиці економічно розвинених держав** він вважається високим, якщо досягає більше 60.0%. **Коефіцієнт самофінансування зазвичай розраховують за такою формулою:**

$$P_c = D_t / K + D' \cdot 100\%,$$

де P_c – коефіцієнт самофінансування; D_t – територіальні цільові ресурси і різноманітні грошові накопичення, що залишаються на території регіону; K – кредитні ресурси; D' – додаткові надходження фінансових ресурсів у ті або ж інші господарства, які розташовуються у межах відповідної території.

Окрім податків і зборів та інших обов'язкових платежів, до місцевих бюджетів надходять і субсидії та субвенції із вищестоящих бюджетів. Значну питому вагу у їх доходах складають поступлення від загальнодержавних податків за нормативами, затвердженими Верховною Радою України. **Із врахуванням цього різні податки за економічною класифікацією можливо звести у таких дві групи:** прямі, що включають усі види прибуткових податків, і непрямі, до яких зазвичай відносять податок на додану вартість та акцизні платежі. У відповідності із цим потрібно чітко визначити найзагальніші принципи оподаткування і різні збори, які знаходяться у спільному віданні відповідних центральних та місцевих органів, принципи встановлення місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування. Доцільно обмежити число основних податків, передовсім встановивши їх на додану вартість, на прибуток, прибутковий податок із фізичних осіб, на нерухомість та акцизи. Вони можуть бути і спільними для державного та місцевих бюджетів із чітким визначенням їх відповідних відрахувань до кожного із них [1; 3–4].

Отже, оподаткування підприємств і усіх інших суб'єктів господарської діяльності повинне ґрунтуватись на відповідних принципах. Так, його потрібно застосовувати насамперед як засіб суспільного регулювання використання усіх видів виробничих ресурсів – землі, природних багатств, виробничих засобів та трудових ресурсів, адже сьогодні до державного бюджету, окрім відповідної частини прибутку, надходить уся абсолютна і диференціальна ренти (I+II), державні фонди соціального страхування та увесь обсяг податку на додану вартість. **Податкова політика повинна спрямовуватись** не на вже, на жаль, узвичаєну акцизну практику вилучення коштів у підприємств і населення до державного бюджету, як це дотепер відбувається, а виконувати стимулюючі функції розвитку тих виробництв, якими випускається найбільш потрібна для суспільства продукція, добиваючись найвищих показників ефективності та якості. Для цього потрібно, по-перше, за рахунок менших ставок податку на прибуток стимулювати підприємства, що самостійно розширюють чи створюють додаткові потужності для виробництва і збереження та транспортування товарів, які на цей час потрібні суспільству (*інвестиційний кредит*). По-друге, за істотно меншими ставками податку повинен оподатковуватись прибуток тих підприємств, що виготовляють різні ресурсозберігаючі технологічні комплекси на замовлення держави і за рахунок власних джерел. Хоч на початках це призведе до деякого зменшення доходів централізованих фондів грошових ресурсів, однак за належного обліку інвестицій компанії дуже швидко отримають приріст реальних виробничих потужностей та високі ресурсозберігаючі технології. Такі ж принципи доцільно застосовувати і за розширення виробництва екологічних, особливо безвідходних та маловідходних технологій як край важливих для сучасного виробництва ефективних, у тому числі енергоощадливих підприємств [4].

У відповідності із бюджетним законодавством України державний та місцеві бюджети є незалежними, доходи яких формуються як за рахунок закріплених, так і регулюючих податків, які передаються у місцеві бюджети

як відрахування від податків та доходів із вищестоящого бюджету для їх належного збалансування. Ним визначається, що місцеві бюджети забезпечують необхідними коштами насамперед економічний і соціальний розвиток, який здійснюється місцевими органами державної влади та органами державного управління. Встановлюються джерела доходів місцевих бюджетів і передбачаються перерозподіл накопичень із економічно розвиненіших територій у регіони, які у бюджетному відношенні не є самодостатніми. Для цього у цілковитому розпорядженні усіх місцевих бюджетів передбачається залишати відповідну частину загальнодержавних податків, зборів і платежів. Окрім цього, із вищестоящих бюджетів у місцеві можуть передаватись кошти як субвенції, субсидії та дотації. Проте, передбачені законом заходи не вирішують бюджетних проблем в усіх регіонах однаковою мірою, позаяк їх дохідна база має великі відмінності. В одних регіонах, де розташовуються рентабельні підприємства, є надлишок доходів, а в інших дохідна база яких менша, не забезпечуючи покриття витратків доходами місцевого рівня, тож потрібні дотації або субвенції. Водночас перерозподіл доходів між бюджетами різних територій – досить складна проблема. Він став чинником, що впливає на розміщення і співвідношення витрат між резидентами та нерезидентами і супроводжується диференціацією оподаткування між регіонами. Формування ж доходів і витратків територіальних бюджетів залежить від рівня потреб та їх задоволення і від ролі місцевих органів влади, яку вони відіграють в управлінні економікою, та від розподілу відповідальності між місцевими органами влади і підконтрольними їм суб'єктами господарської діяльності [1; 3–4; 7].

Аналіз усіх витрат місцевих бюджетів свідчить, що сьогодні переважають чинники, які сприяють їх збільшенню. Причин цього багато. Серед них – застарілі місцеві комунікації та житловий фонд, ще нерозвинена система суспільно необхідних послуг і недостатня матеріальна база місцевих підприємств тощо. Нові витрати пов'язані із розвитком підприємництва, зростанням безробіття та розширенням індивідуального житлового будівництва. Спорудження об'єктів соціально-культурного і побутового призначення теж потребує певного збільшення затрат. Окрім цього, зростатимуть витрати, пов'язані із контролем водопостачання та навколишнього середовища. Для докорінного зростання рівня забезпечення громадян необхідними соціальними послугами важливо виділяти значно більше коштів на охорону здоров'я, освіту і підтримання найменш соціально захищених категорій населення, у їх числі безробітних, підготовку та перепідготовку кадрів і відповідну організацію системи профорієнтації молоді. Гострі економічні проблеми сьогодення суттєво заострюють соціальну напругу, отже їх врегулювання не варто відкладати на невизначений період. Зрозуміло, що і покриття зростаючих витрат не може повністю компенсуватись із державного бюджету. Таким чином, дуже гостро постає питання пошуку різних додаткових джерел для їх компенсації безпосередньо у регіонах. Ними можуть стати активна грошова приватизація та виділення винятково на конкурсних засадах комерційними підприємствами організаціями різних ділянок для будівництва і пайова участь різного роду підприємств у подальшому розвитку інфраструктури. На регіональному рівні мають здійснюватися різні програми розбудови житлово-комунального господарства та формуватись енергетична політика і базова ринкова інфраструктура. Тому є надзвичайно важливим сформувати такі бюджетні та податкові відносини, які б вичерпно відповідали найближчим цілям належної стабілізації економіки. Відтак, використання фінансових ресурсів, окрім залежності від методів стратегічного і політичного управління, потребує більш досконалих методів оперативного управління процесами руху коштів. До такого управління фінансовими ресурсами території належать функції планування та наповнення бюджету і належного використання місцевих коштів під час їхнього руху у *системі платників податку – банківська установа – бюджет регіону – розпорядник коштів – їх отримувач*. Водночас на кожній із цих етапів формування витрат регіональних фінансових ресурсів існують свої проблеми. *Тож, структура управління територіями передбачає підрозділи, забезпечуючи їхню фінансово-кредитну та податкову політику:*

1) *Департамент фінансів обласної державної адміністрації* [4; 13], який планує і належно аналізує стан виконання регіональних бюджетів та відповідне фінансування економічної, соціальної та культурної сфер регіону;

2) *Територіальні органи Державної фіскальної служби у регіоні* – забезпечують дотримання вимог чинного законодавства України щодо податкової політики і надходження планових поступлень до усіх бюджетів [3; 12];

3) *Головне управління Державної казначейської служби України в області* – обслуговує рух, контролює їх використання бюджетних коштів [11].

Департамент фінансів обласної державної адміністрації [9] – це її структурний підрозділ, який підпорядкований голові обласної державної адміністрації та Міністерству фінансів України. Він забезпечує реалізацію державної фінансової, бюджетної податкової політики на відповідній території, вичерпно керуючись у своїй діяльності Конституцією України [8] і законодавством України, Бюджетним кодексом України, постановами Верховної Ради України, нормативними актами Президента України, Кабінету Міністрів України, інструктивними документами Міністерства фінансів України, розпорядженнями голови облдержадміністрації та рішеннями обласної ради, складає обласний бюджет, забезпечуючи його виконання (рис. 1).

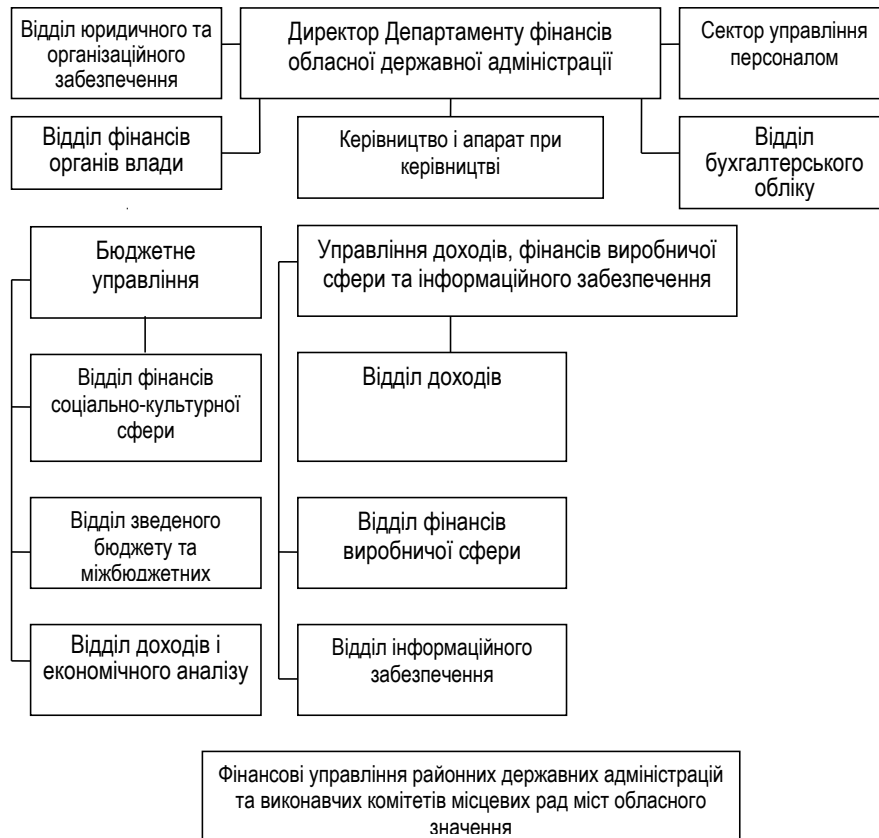


Рис. 1. Структура Департаменту фінансів облдержадміністрації [13]

У взаємодії із іншими структурними підрозділами обласної державної адміністрації та із органами місцевого самоврядування і суб'єктами економіки регіону здійснює підготовку обґрунтованих пропозицій стосовно концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки області та належного фінансового забезпечення державних гарантій соціального захисту населення і вдосконалення відповідних фінансових взаємовідносин держави із підприємствами усіх форм власності та різноманітних методів фінансового і бюджетного планування, фінансування різних витрат місцевих бюджетів. Він є головним контролюючим органом із дотримання законодавства у бюджетній сфері регіонів саме у частині формування та виконання місцевих бюджетів і використання бюджетних коштів. *Із метою забезпечення такої ролі департаментом виконуються такі визначальні завдання і функції* [3–4; 7; 13]:

- у взаємодії із департаментом економіки та іншими структурними підрозділами обласної державної адміністрації, головним управлінням статистики і управлінськими структурами міст та районів розробляє відповідний баланс фінансових ресурсів області, аналізуючи і вивчаючи тенденції розвитку фінансової бази та враховуючи їх у складанні проекту обласного бюджету;
- належно організовує роботу, яка пов'язана із підготовкою проекту обласного бюджету: визначає порядок і строки подання усіма райдержадміністраціями та виконкомками міських рад (міст обласного значення) матеріалів щодо проектів обласного бюджету і прогностичних розрахунків для визначення частини загальнодержавних податків і зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів міст обласного значення і районів області; складає відповідний проект обласного бюджету та готує пропозиції відносно нормативів відрахувань частини загальнодержавних податків, зборів та усіх інших обов'язкових платежів до бюджетів міст і районів; визначаючи розміри щоденних відрахувань трансфертів та подає їх на розгляд обласної державної адміністрації;
- разом із райдержадміністраціями і міськвиконкомками та фіскальною службою шляхом щоденного контролю і підрахунків організовує виконання дохідної частини місцевих бюджетів та вносить пропозиції стосовно її наповнення за рахунок традиційних чи і нетрадиційних джерел фінансування;
- із залученням усіх районних державних адміністрацій та міських виконавчих комітетів здійснює зведення бюджетів, які входять до бюджету області, подаючи їх у встановлені терміни до Міністерства фінансів України;
- шляхом постійного нагляду і моніторингу усіх фінансових операцій на території регіону забезпечує захист фінансових інтересів та контролює у межах своєї компетенції виконання кожного акту бюджетного законодавства;

- здійснює належний контроль за надходженнями доходів до бюджету і коштів до спеціальних фондів та за правильністю використання підприємствами і установами та організаціями виділених для них із обласного бюджету асигнувань і коштів, що передбачаються у відповідних спеціальних фондах;
- складає план усіх доходів та видатків обласного бюджету із помісячним розподілом і забезпечує його виконання, приймає рішення відносно руху коштів у межах річних бюджетних асигнувань та здійснює у встановленому порядку взаємні розрахунки обласного бюджету із державним і з бюджетами районів і міст обласного значення, перераховуючи належні дотації та субвенції місцевим бюджетам за встановленими Мінфіном України нормативами;
- подає облдержадміністрації відповідно обґрунтовані пропозиції щодо розподілу показників Державного бюджету за чисельністю працівників та загальними обсягами витрат і фондом оплати праці між облдержадміністрацією та її структурними підрозділами і районними державними адміністраціями;
- одержуючи щомісячні повідомлення від структурних підрозділів облдержадміністрації, райдержадміністрацій та відповідних банківських установ, здійснює належний контроль за виконанням обласного бюджету і за дотриманням банківськими установами касового виконання бюджету із доходів;
- здійснює бухгалтерський облік виконання обласного бюджету та тих змін, які вносяться в установленому порядку до нього із доходів і видатків;
- аналізуючи місячні, квартальні та річні звіти відносно виконання бюджетів районів і міст обласного значення та кошторисів видатків структурних підрозділів облдержадміністрації, установ, підприємств і організацій, що фінансуються із обласного бюджету, складає зведені звіти про виконання бюджетів, які входять до бюджету області, подає його Мінфіну України та Державній казначейській службі України і звітується перед обласною державною адміністрацією стосовно ходу постатейного виконання обласного бюджету;
- контролює здійснення виплат та відшкодування коштів за рахунок місцевих бюджетів (їх правильність відповідно до чинного законодавства);
- подає пропозиції обласній раді відносно місцевих податків і зборів;
- за дорученням облдержадміністрації розглядає матеріали про надання відповідно до законодавства окремим категоріям платників пільг за податками та платежами до обласного бюджету і готує пропозиції із цього питання;
- здійснює підготовку пропозицій та висновків із фінансових питань і бере участь у їх вирішенні за зміни форми державної та комунальної власності через своїх представників у роботі комісії із приватизації цих об'єктів;
- разом із територіальним управлінням Державної комісії України з цінних паперів і фондового ринку та іншими формуваннями здійснює відповідну роботу зі створення ринку цінних паперів в області, аналізує його вплив на фінансовий стан регіонального господарського комплексу і грошовий обіг;
- подає обласній раді належно обґрунтовані пропозиції та відповідну документацію відносно випуску і розміщення місцевих позик та грошових, речових і грошово-речових лотерей та контролює хід здійснення цієї роботи;
- здійснюючи моніторинг розрахунків місцевих бюджетів за використанні енергоносії, методичну роботу із цих питань, готує пропозиції із їх фінансування і подає таку інформацію Мінфіну України та облдержадміністрації;
- систематично аналізує використання іноземної валюти бюджетними установами і надає відповідний звіт Мінфіну України та облдержадміністрації, бере участь у розробці пропозицій відносно удосконалення законодавства як у сфері зовнішньоекономічної діяльності, так і з валютного регулювання;
- у взаємодії зі структурними підрозділами облдержадміністрації, райдержадміністраціями, міськвиконкомом здійснює фінансування у межах наявних фінансових ресурсів затверджених бюджетом заходів із розвитку житлово-комунального господарства, агропромислового комплексу, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, спорту, науки, культури, охоронно-природних заходів, соціально-економічних програм та інших галузей;
- спільно із органами Державної казначейської та Державної фіскальної служб проводить різні комплексні перевірки виконання бюджетів усіх рівнів, контролює цільове і ефективне використання виділених бюджетних коштів;
- бере участь у розробці пропозицій із удосконалення структури місцевих органів виконавчої влади, здійснюючи контроль за витрачанням коштів на їхнє утримання та подає пропозиції із приводу чисельності, фонду оплати праці працівників і витрат на утримання місцевих органів виконавчої влади;
- разом із структурними підрозділами обласної державної адміністрації здійснює перевірки на підприємствах та в організаціях і установах комунальної власності та бюджетних установах дотримання єдиних, що визначаються Мінфіном України, методологічних засад бухгалтерського обліку і звітності;
- вивчає та аналізує діяльність фінансових управлінь райдержадміністрацій і виконкомів міських рад (міст обласного значення), надає їм методичну та практичну допомогу і вживає заходів із вдосконалення їхньої роботи;
- здійснює розподіл фінансування між підпорядкованими йому фінансовими органами та контролює використання ними виділених коштів і складає зведені звіти та баланси відносно виконання кошторису витрат на їх утримання, які подає Мінфіну України, інформує і облдержадміністрацію;

- проводить відповідну роботу відносно належної професійної підготовки та перепідготовки кадрів для відповідних фінансових органів регіону;
- організовує своєчасний і якісний розгляд різних пропозицій та заяв і скарг громадян, підприємств, установ та організацій, вживає необхідних заходів із невідкладного усунення причин, що пов'язані із їхнім виникненням.

Департамент фінансів може мати і деякі інші функції із проблем фінансово-кредитної та податкової політики, які при цьому можуть змінюватись у процесі реформування діяльності органів влади, але у підсумку вони все ж охоплюють зазначені питання. Для того, щоби він успішно виконував справді непрості завдання з формування, наповнення і використання місцевих бюджетів, фінансового забезпечення розвитку економіки та соціально-культурної сфери своєї території законодавством передбачається надання йому необхідних прав і повноважень, у першу чергу право одержувати від структурних підрозділів облдержадміністрації та районних державних адміністрацій і виконавчих комітетів міських рад (міст обласного значення) та суб'єктів господарювання незалежно від форм їх власності матеріали із метою формування бюджету області та обласного бюджету, здійснення контролю за його виконанням. Цьому ж департаменту надані й повноваження відносно обмеження, а у необхідних випадках і припинення фінансування з обласного бюджету окремих підприємств, установ та організацій у разі наявності виявлених ним фактів незаконного і нецільового використання бюджетних коштів, та за неподання звітів з питань їхнього витрачання та іншої державної звітності із повідомленням щодо цього керівників структурних підрозділів облдержадміністрації та усіх інших головних розпорядників коштів, застосовуючи у межах компетенції санкції, визначених чинним законодавством України [3; 13].

На відміну від конфіденційних стосунків установ банків чи комерційних суб'єктів економічної діяльності, департамент фінансів наділений і правом одержувати від установ банків відомості стосовно стану поточних бюджетних рахунків підприємств, установ та організацій. Він може залучати спеціалістів інших підрозділів облдержадміністрації, підприємств і організацій, установ та об'єднань громадян (за погодженням із їх керівниками) до розгляду питань, які належать до його компетенції. Для здійснення відповідного контролю за використанням бюджетних коштів департамент вправі проводити у різних структурних підрозділах місцевих органів виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях і в установах комерційних банків та усіх інших фінансово-кредитних установах незалежно від форм їх власності перевірки фінансово-бухгалтерських документів, звітів, планів і кошторисів, пов'язаних із зарахуванням, перерахуванням та використанням бюджетних коштів і отримувати при перевірках відповідні у таких випадках пояснення довідки та інші, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень, відомості.

До повноважень цього департаменту відноситься і право відкривати в установах та органах Державної казначейської служби небюджетні та реєстраційні рахунки із метою обслуговування обласного бюджету за загальним і спеціальним фондами та утримання апарату управління і надавати відповідні довідки та дозволи про їх відкриття усіма головним розпорядникам бюджетних коштів – підприємствами і установами, які фінансуються або отримують кошти із обласного бюджету. Водночас із цим потрібно підкреслити, що він при виконанні доручених йому функцій співпрацює із іншими структурами місцевих органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і відповідними підприємствами, установами та організаціями і місцевими державними податковими інспекціями, органами Держфінінспекції та Державної казначейської служби, банківськими установами і органами внутрішніх справ, суду, прокуратури та усіма іншими контролюючими органами [13].

Департамент фінансів обласної державної адміністрації очолює директор, який призначається на посаду і звільняється із неї головою обласної державної адміністрації за погодженням з Міністерством фінансів України. Він має заступників (рис. 1), які за його поданням призначаються на посаду та звільняються із неї головою обласної державної адміністрації за погодженням з Міністерством фінансів України. Директор департаменту здійснює керівництво його поточною діяльністю, несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього завдань, визначаючи ступінь відповідальності кожного із заступників директора департаменту і керівників його структурних підрозділів. Він подає Міністерству фінансів України для затвердження відповідні структуру та штатний розпис департаменту у межах граничної чисельності, фонду оплати праці працівників і асигнувань на його утримання та затверджує положення стосовно структурних підрозділів і функціональних обов'язків працівників та розпоряджається коштами у межах затвердженого кошторису витрат на його утримання. Директором департаменту призначаються на посаду і звільняються із неї його працівники, видаються у межах повноважень накази, службові розпорядження, контролюючи їх виконання.

Для вирішення питань реалізації державної фінансової політики у департаменті створюється колегія у складі директора департаменту (голова) його заступників та інших працівників. Її склад затверджує голова обласної державної адміністрації за поданням його директора. У своїй поточній діяльності він використовує потенціал наукових і науково-дослідних установ, що розташовані у регіоні. Для розробки наукових рекомендацій та висновків про розвиток фінансової системи і наукового обґрунтування вирішення відповідних питань бюджетної, кредитної та податкової політики у департаменті можуть створюватись наукові ради і комісії за участі учених-фахівців із різних профільних галузей знань фінансово-економічного спрямування [3–4; 7; 13].

Департамент утримується за рахунок коштів Державного бюджету України. Гранична чисельність та фонд оплати праці працівників і видатки на його утримання затверджуються Міністерством фінансів України. Він є юридичною особою та має самостійний баланс і рахунки в установах банків та печатку з зображенням Державного герба України і своїм найменуванням [13].

Висновки

За сучасних умов трансформації світової економічної системи, глобалізації та інтеграції особливого значення набуває подальше вдосконалення управління бізнесом і формування фінансово-інвестиційного механізму забезпечення регіонального соціально-економічного та культурного розвитку, із використанням якого сьогодні досягається відповідна сукупність доходів, які створюються у господарському комплексі регіону, включаючи кошти, що надійшли від населення, і фінансові активи, які залучаються зі сторони у результаті їх перерозподілу. При цьому основний обсяг фінансових ресурсів території створюється передовсім у матеріальному виробництві, а незначну їхню частину становлять асигнування, що надходять із фонду оплати праці у вигляді різних податкових платежів від населення.

Фінансова система кожної території повинна ґрунтуватись на вивірених часом принципах територіального самоврядування і соціально-економічної достатності та водночас безумовно зберігати цілісність і субординацію на усіх ієрархічних рівнях господарського комплексу держави. Потрібно виходити передовсім із відомого концептуального положення про те, що із використанням фінансово-кредитних методів регулювання потрібно вирішити цілий комплекс завдань поточного та перспективного розвитку і створити відповідне матеріальне середовище для швидкої розбудови ринкових відносин, підтримувати з використанням фінансових інструментів рівновагу в економіці. Підґрунтям побудови та функціонування фінансової системи регіону має стати принцип «розвиватись за рахунок власних доходів» як особливо важливий, зважаючи на завдання кардинального покращення добробуту громадян України і у контексті її невпинного поступу у європейський, насамперед Європейського Союзу, та світовий економічний і політичний простори.

Список використаної літератури

1. Ботвіна Н. О. Механізм формування й реалізації фінансової політики в умовах кризових деформацій економічного простору. Облік і фінанси АПК. № 8, 2011. С. 140–145.
2. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 516 с.
3. Єпіфанов А. О., Мінченко М. В., Додашев Б. А. Управління регіоном. За заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 361 с.
4. Зварич І. Т., Зварич О. І., Хома В. Б. Управління соціально-економічним розвитком регіону. Івано-Франківськ: Вид-во «ПП Супрун В. П.», 2019. 467 с. Рис. 24. Табл. 40. Бібліогр.: 73 наймен.
5. Ковалюк Б. І. Фінансово-кредитні інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва. Ефективна економіка. № 9, 2014. С. 130–134.
6. Метеленко Н. І., Шульга О. П. Концептуалізація поняття «фінансовий механізм». Економіка та управління підприємствами. Вип. 10, 2016. С. 171–179.
7. Піскунов Р. О., Даудова І. В. Реалізація фінансового механізму в умовах трансформаційних процесів на місцевому рівні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. № 2 (33), 2020. С. 249–258.
8. Конституція України (зі змін і доп.). Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: zakon1.rada.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).
9. Закон України від 25 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (зі змін і доп.) URL: zakon2.rada.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).
10. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України від 21 травня 2001 року № 586/2001 «Про концепцію державної регіональної політики» (зі змін і доп.). URL: zakon3.rada.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).
11. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: treasury.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).
12. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: sfs.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).
13. Офіційний сайт Департаменту фінансів Івано-Франківської обласної державної адміністрації. URL: if.gov.ua (дата звернення – 17 листопада 2022 року).

References

1. Botvina, N. O. (2011). Mekhanizm formuvannia i realizatsiji finansovoji polityky v umovakh kryzovykh deformacij ekonomichnogo prostoru [The mechanism of formation and implementation of financial policy in crisis deformations of the economic space]. Accounting and finance of AIC. No 8, 2011. P. 140–145.

2. Gorin, V. P. (2020). Finansovyj mekhanizm zabezpechennia suspil'nogo dobrobutu: teoretychna konceptualizacija ta problemy funkcionuvannia: monogr. [*Financial mechanism for ensuring social welfare: theoretical conceptualization and problems of functioning: monograph*]. Ternopil': TNEU, 2020. 516 p.
3. Jepifanov, A. O., Minchenko, M. V., Dodashev, B. A. (2008). Upravlinnia regionom [*Regional management. Under the gener. editorship of the dokt. of econ. scien. A. O. Jepifanov*]. Sumy: HSEI «UABS NBU», 2008. 361 p.
4. Zvarych, I. T., Zvarych, O. I., Khoma, V. B. (2019). Upravlinnia social'no-ekonomichnym rozvytkom regionu [*Management of socio-economic development of the region*]. Ivano-Frankivs'k: Publisher: PE «Suprun V. P.», 2019. 476 p. Fig. 24. Tabl. 40. Bibliograph.: 73 names.
5. Kovaliuk, B. I. (2014). Finansovo-kredytni instrumenty stymuliuвання rozvytku malogo pidpryjemnyctva [*Financial and credit instruments to stimulate the development of small business*]. Efficient economy. No 9, 2014. P. 130–134.
6. Metelenko, N. I., Shul'ga, O. P. (2016). Konceptualizacija poniattia «finansovyj mekhanizm» [*Conceptualization of the concept of «financial mechanism»*]. Economics and business management. Iss. 10, 2016. P. 171–179.
7. Piskunov, R. O., Daudova, G. V. (2016). Realizacija finansovogo mekhanizmu v umovach transformacijnykh procesiv na miscevomu rivni [*Implementation of the financial mechanism in the conditions of transformation processes at the local level*]. Financial and credit activities: problems of theory and practice. No 2 (33), 2020. P. 249–258.
8. Konstytucija Ukrainy (zi zmin. i dop.). Pryjniata na pjatij sesiji Verkhovnoji Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku [*Constitution of Ukraine (amend. and add.). Adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996*]. Retrieved from: zakon1.rada.gov.ua (acces. – November 17, 2022).
9. Zakon Ukrainy vid 25 travnia 1997 roku No 280/97-VR «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» (zi zmin. ta dop.) [*Law of Ukraine of May 21, 1997 No 280/97-VR «On Local Self-Government in Ukraine» (amend. and add.)*]. Retrieved from: zakon2.rada.gov.ua (acces. – November 17, 2022).
10. Konceptcija derzhavnoji regional'noji polityky. Zatverdgena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 21 travnia 2001 roku No 586/2001 «Pro konceptciju dergavnoji rehional'noji polityky» (zi zmin. i dop.) [*Concept of national regional policy. Approved by the Decree of the President of Ukraine of May 21, 2001 No. 586/ 2001 «On the concept of state regional policy» (amend. and add.)*]. Retrieved from: zakon3.rada.gov.ua (acces. – November 17, 2022).
11. Ofitsijnyj sajt Derzhavnoji kaznachejs'koji sluzhby Ukrainy [*Official site of the State Treasury Service of Ukraine*]. Retrieved from: treasury.gov.ua (acces. – November 17, 2022).
12. Ofitsijnyj sajt Derzhavnoji fiskal'noji sluzhby Ukrainy [*Official site of the State Fixed Service of Ukraine*]. Retrieved from: sfs.gov.ua (acces. – November 17, 2022).
13. Ofitsijnyj sajt Departamentu finansiv Ivano-Frankivs'koji oblasnoji derzhavnoji administraciji [*Official site of the Department of Finance of Ivano-Frankivsk Regional State Administration*]. Retrieved from: if.gov.ua (acces. – November 17, 2022).